

Rodbinski ratovi

OSTALI NASLOVI AUTORKE:

RODBINSKI RATOVI

Ledi Rivers

Bela kraljica

Crvena kraljica

Ričardova kraljica

Bela princeza

ROMANI O DINASTIJI TJUDOR

Druga Bolenova kći

Nasleđe Bolenovih

Kraljičina luda

KRALJEVA KLETVA

FILIPA GREGORI

Prevela
Aleksandra Čabraja

■ Laguna ■

Naslov originala

Philippa Gregory
KING'S CURSE

Copyright © 2014 by Philippa Gregory
Translation copyright © 2017 za srpsko izdanje, LAGUNA

Za Antonija

© Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

KUĆE
TJUDORA I PLANTAGENETA
U NOVEMBRU 1499.

KUĆA PLANTAGENETA

EDVARD III
1312–1377

LANCASTER

JORK

v. (1) Blanš od Lankastera oko 1345–1368.

Džon Gont 1340–1399.

v. (3) Katarina Svinford oko 1350–1403.

Edmund Lengli, vojvoda od Jorka 1341–1402.

NEVIL
Ralf de Nevil, erl od Vestmorlenda oko 1364–1425.

Tomas Vudstok, vojvoda od Glostera 1355–1397.

HENRI IV
1369–1413.

Džon Bofort, erl od Samerseta oko 1371–1410.

Ričard, erl od Kembridža 1385–1415.

Ričard Nevil, erl od Solzberija 1400–1460.

Ana Vudstok, oko 1382–1438.

v. Edmund Staford, V erl od Staforda oko 1377–1403.

STAFORD

HENRI V
1386–1422.

Džon Bofort, vojvoda od Samerseta 1404–1444.

Ričard, vojvoda od Jorka 1411–1460.

v. Sesili Nevil 1415–1495.

Ričard Nevil, erl od Vorika 1428–1471.

Edvard Nevil, I (III) baron Bergaveni 1414–1476.

Ana Nevil um. 1480.

v. Hamfri Staford, I vojvoda od Bakingema 1402–1460.

TJUDOR

HENRI VI
1421–1471.

Margareta Bofort 1443–

v. Edmund Tjudor oko 1430–1456.

EDVARD IV 1442–1483.

v. Elizabeta Vudvil 1437–1492.

Džordž, vojvoda od Klarensa 1449–1478.

v. Izabela Nevil 1451–1476.

RIČARD III 1452–1485.

v. Ana Nevil 1456–1485.

Džordž Nevil, II (IV) baron Bergaveni 1436–1492.

Hamfri Staford, erl od Staforda 1425–1458.

Edvard od Vestminstera 1453–1471.

HENRI VII 1457–

v. Elizabeta od Jorka 1466–

Katarina od Jorka 1479–

v. Vilijem Kortni oko 1475–

Margareta od Jorka 1473–

v. ser Ričard Pol 1458–

Edvard Plantagenet, erl od Vorika 1475–

Henri Staford, II vojvoda od Bakingema 1455–1483.

Artur Tjudor, princ od Velsa 1486–

Margareta Tjudor 1489–

Henri Tjudor 1491–

Meri Tjudor 1496–

Henri Kortni oko 1498–

Henri Pol 1492–

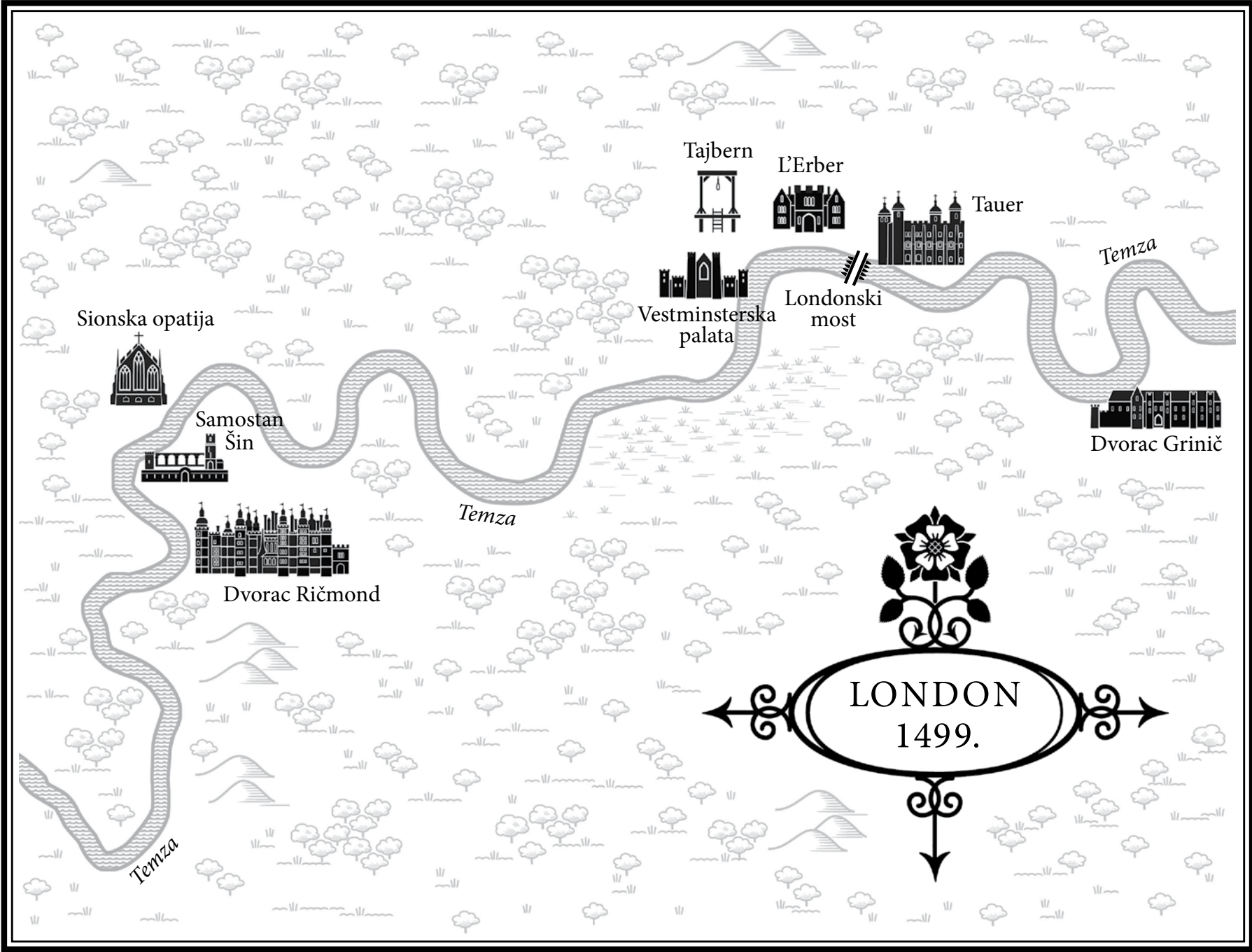
Artur Pol 1494–

Ursula Pol 1498–

Džordž Nevil, III (V) baron Bergaveni oko 1469–

Edvard Nevil oko 1482–

Edvard Staford, III vojvoda od Bakingema 1478–

Sionska opatija

Samostan Šin

Dvorac Ričmond

Tajbern

L'Erber

Tauer

Vestminsterska palata

Londonski most

Temza

Dvorac Grinič

LONDON
1499.

VESTMINSTERSKA PALATA, LONDON, 29. NOVEMBAR 1499.

U trenutku buđenja sasvim sam nevina, savest mi je potpuno čista. U tom prvom maglovitom času, dok otvaram oči, ne mislim ništa; ja sam samo mlada dvadesetšestogodišnja žena glatke kože i zategnutih mišića u mladom telu koja se polako budi, puna životne radosti. Ne mislim na svoju besmrtnu dušu, ne osećam nikakav greh ni krivicu. Tako sam slatko, lenjo pospana da jedva znam ko sam.

Polako otvaram oči i shvatam da svetlost koja se probija kroz prozorske kapke znači da je jutro već odmaklo. Dok se protežem, mazno kao mačka, prisećam se da sam zaspala umorna a da sam sada prijatno odmorna. A onda, u trenu, kao da mi se stvarnost odjednom obruši na glavu poput sjajnih, zapečaćenih optužbi s visoke police, prisećam se da nisam dobro, da ništa nije dobro, da je ovo jutro za koje sam se nadala da nikada neće svanuti; jer ovog jutra ne mogu da se odrekнем svog smrtonosnog imena: ja sam nasljednica kraljevske krvi a moj brat – kriv kao i ja – već je mrtav.

Moj muž, već obučen, sedi na mom krevetu u crvenom somotskom prsluku, krupan u svom kaputu, sa zlatnim

lancem komornika princa od Velsa na širokim grudima. Polako shvatam da je, namršten od brige, čekao da se probudim. „Margareta?“

„Ne govori ništa“, brecnem se kao dete, kao da ću time što ga učutkujem odložiti stvarnost, okrećem glavu i zarivam je u jastuk.

„Moraš biti hrabra“, kaže on tužno. Tapše me po ramenu, kao bolesnog psa. „Moraš biti hrabra.“

Ne usuđujem se da ga oteram. On mi je muž, ne usuđujem se da ga uvredim. On mi je jedina uteha. Sahranjena sam u njemu, moje je ime skriveno u njegovom. Odsečena sam od svoje titule jednako oštro kao da mi je ime pogubljeno a njegova glava bačena u korpu.

Moje je ime najpogibelnije u celoj Engleskoj: Plantagenet, a nekada sam ga nosila ponosno, kao krunu. Nekad sam bila Margareta Plantagenet od Jorka, bratanica dva kralja, braće Edvarda IV i Ričarda III, a njihov treći brat bio je moj otac, Džordž, vojvoda od Klarena. Majka mi je bila najbogatija žena u Engleskoj i kćerka čoveka toliko važnog da su ga zvali „Kraljotvorcem“. Mom bratu Tediju ime je dao naš stric kralj Ričard, kao nasledniku engleskog prestola, a mi smo – Tedi i ja – zajednički delili ljubav i odanost polovine kraljevstva. Bili smo siročići plemenitog Vorika, spaseni od sudbine, izbačeni iz veštičijih kandži Bele Kraljice, u kraljevskoj dečjoj sobi u zamku Midlham odgajila nas je lično kraljica Ana i ništa, ništa, ništa na svetu nije bilo previše dobro, previše skupo ni previše dragoceno za nas.

Međutim, tada je kralj Ričard ubijen i preko noći smo se iz naslednika prestola pretvorili u pretendente, preživle članove stare kraljevske porodice, dok je na presto seo uzurpator. Šta da učini s jorškim princom i princezom? Šta da radi s Vorikovim naslednicima? Tjudorovi, majka i sin,

imali su spreman odgovor. Sakriće nas u brakove, venčati za senke, utopiti u bračnim vodama. I tako sam sada bezbedna, sasečena tako da budem dovoljno nezatna da mogu da se sakrijem pod imenom sirotog viteza na malom imanju usred Engleske, gde je zemlja jeftina i gde nema nikoga ko bi odjahao u bitku za obećanje mog osmeha i sa uzvikom „À Vorik!“

Ja sam ledi Pol. Nisam princeza, ni vojvotkinja, čak ni grofica, tek žena skromnog viteza, gurnuta u beznačajnost poput vezanog grba u zaboravljenom ormaru sa odećom. Margareta Pol, mlada trudna žena ser Ričarda Pola, kome sam već podarila troje dece, od kojih dva sina. Jedan je Henri, udvorički nazvan po novom kralju, Henriju VII, a drugi Artur, ulizički kršten po njegovom sinu princu Arturu, a imam i kćer Ursulu. Dopusšteno mi je da obično žensko dete nazovem kako god želim, te sam joj dala ime po svetici koja je odabrala smrt radije nego da se uda za nepoznatog čoveka i na silu uzme njegovo ime. Sumnjam da je iko primetio tu moju majušnu pobunu; bar se nadam da je tako.

Ali moj brat nije mogao da se prekrsti brakom. S kim god da bi se venčao, ma koliko mu žena bila niskoga roda, ona ne bi mogla da promeni njegovo ime kao što je moj muž promenio moje. On bi i dalje bio erl od Vorika, i dalje bi se zvao Edvard Plantagenet, i dalje bi bio istinski naslednik engleskog prestola. Kada bi podigli njegovu zastavu (a bilo je neminovno da neko, pre ili kasnije, digne njegovu zastavu), pola Engleske bi stalo uz taj čarobni blesak belog veza, belu ružu. Tako ga i zovu: „Bela ruža“.

I tako, pošto nisu mogli da mu oduzmu ime, oduzeli su mu imetak i zemlju. Zatim su mu oduzeli i slobodu, spakovali ga kao zaboravljenu zastavu, među ostale bezvredne stvari, u londonski Tauer, među izdajnike, dužnike i lude.

Ali ipak, mada više nije imao sluge, ni imanja, ni zamak, ni obrazovanje, moj brat je i dalje nosio svoje ime, moje ime. Tedi je i dalje imao titulu, titulu mog dede. Još uvek je bio erl od Vorika, Bela ruža, naslednik plantagenetskog prestola, živi večiti prekora Tjudorovima koji su taj presto preoteli i sada ga zovu svojim. Bacili su ga u tamu još kao jedanaestogodišnjeg dečaka i nisu ga izveli na svetlost dana dok nije postao mladić od dvadeset četiri godine. Trinaest godina nije osetio travu pod stopalima. Tada je izašao iz Tauera, možda uživajući u mirisu kiše na vlažnoj zemlji, možda slušajući krik galebova nad rekom, možda osluškujući iza visokih zidova Tauera povike i smeh slobodnih ljudi, slobodnih Engleza, svojih podanika. U pratnji dvojice stražara prešao je preko pokretnog mosta i popeo se na Tauer hil, kleknuo pred panj i spustio na njega glavu kao da zaslužuje da umre, kao da je spreman da umre; i tako su ga pogubili.

To je bilo juče. Juče. Celog dana je padala kiša. Besnela je strahovita oluja, kao da se nebo pobunilo protiv te okrutnosti, kiša je očajnički pljuštala te smo, kad su mi to rekli, dok sam stajala pored svoje rođake kraljice u njenim divnim odajama, u mraku zatvorile prozorske kapke kao da ne želimo da gledamo kišu na Tauer hilu koja je spirala krv i nosila je u jarak, krv moga brata, moju krv, kraljevsku krv.

„Trudi se da budeš hrabra“, mrmlja opet moj muž. „Misli na dete. Pokušaj da se ne plašiš.“

„Ne plašim se.“ Okrećem se i govorim preko ramena. „Ne moram da se trudim da budem hrabra. Nemam čega da se plašim. Znam da sam s tobom bezbedna.“

On okleva. Ne želi da me podseća da možda ipak imam čega da se plašim. Možda čak ni njegovo skromno imanje nije dovoljno beznačajno da na njemu budem bezbedna. „Mislim, trudi se da ne pokazuješ bol...“

„Zašto ne?“ Glas mi zvuči kao detinji jauk. „Zašto ne bih? Zašto ne bih žalila? Moj brat, moj jedini brat je mrtav! Pogubljen kao izdajnik, iako je bio samo nedužno dete. Zašto da ne žalim?“

„Zato što se to njima neće dopasti“, odgovara on jednostavno.

vas služili, a ja bih vas posećivala. Predomislite se i ostanite, Margareta.“

Odmahujem glavom. Ne mogu da joj kažem da mi je muka od Londona, i od dvora, i od vladavine njenog muža i njegove nametljive majke.

„U redu“, kaže ona, shvatajući sve to. „A hoćete li otići u Lادلou čim budete ustali iz postelje? I pridružiti se ostalima tamo?“

Ona najviše voli kad boravim u zamku Lادلou, s njenim sinom Arturom. Moj muž je njegov zaštitnik u tom dalekom zamku, i moje prisustvo tamo pruža joj utehu.

„Otići ću tamo čim budem mogla“, obećavam joj. „Ali znate da će ser Ričard dobro čuvati vašeg sina, bila ja tamo ili ne. Pazi ga kao da je od suvog zlata.“

Muž mi je dobar čovek, to ne mogu da poreknem. Gospođa kraljeva majka mi je dobro odabrala supruga. Želela je samo nekoga ko će me skloniti od očiju javnosti, ali je slučajno naletela na čoveka koji me kod kuće tetoši. A sklopila je i odličnu pogodbu. Na dan našeg venčanja, platila je mom mužu najmanju moguću sumu; čak i sad mi dođe da se nasmejem kad se setim šta su mu dali da se oženi mnome: dve kuće, dve bedne kuće i mali oronuli zamak! Mogao je da traži daleko više; ali on je oduvek služio Tjudorovima ne tražeći ništa osim zahvalnosti, kaskao za njima tek da ih podseti da je na njihovoj strani, išao za njihovom zastavom kuda god da ga je vodila, po bilo koju cenu, ne postavljajući nikakva pitanja.

Dok je još bio veoma mlad, poverio je svoju sudbinu u ruke svojoj rođaki gospi Margareti Bofort. Ona ga je, kao i mnoge druge, uverila da će biti pobedonosan saveznik i opasan neprijatelj. Kao mladić, oslonio se na njen snažan rodbinski osećaj i prepustio se njenom staranju. Ona ga je zaklela da služi njoj i njenom sinu, a on, i svi njeni saveznici,

stavili su život na kocku da njenog sina dovedu na presto i da je nazovu titulom koju je samoj sebi izmislila: gospođa kraljeva majka. Pa ipak, čak i sada, čak i u svojoj nespornoj pobedi, ona se drži svojih srodnika, u strahu od nepouzdatih prijatelja i opasnih neznanaca.

Posmatram svoju rođaku kraljicu. Toliko smo različite od Tjudorovih. Udali su je za sina gospođe kraljeve majke, kralja Henrija, i pošto su gotovo dve godine ispitivali njenu plodnost i odanost, kao da je rasplodna krava koju treba da isprobaju, tek su je tada krunisali za njegovu kraljicu – mada je ona rođena princeza, a on je rođen vrlo daleko od krune. Mene su udali za rođaka gospođe kraljeve majke ser Ričarda. Od obeju su zahtevali da se odrekemo svog odgoja, svog detinjstva, svoje prošlosti, da uzmemo njihovo ime i da im se zakunemo na vernost, a to smo i učinile. Pa ipak, sumnjam da će nam ikada verovati.

Moja rođaka Elizabeta gleda ka svom sinu, mladom princu Arturu, koji čeka da mu dovedu konja iz štale. „Želela bih da sve troje ostanete ovde.“

„On mora da boravi u svom kneževstvu“, podsećam je. „On je princ od Velsa, treba da bude blizu Velsa.“

„Samo sam...“

„U zemlji vlada mir. Španski kralj i kraljica će nam sada poslati svoju kćer. Vrat ćemo se brzo, na vreme za Arturovo venčanje.“ Ne govorim da će joj mladu infantkinju poslati tek sada, kad je moj brat mrtav. On je morao da umre da ne bi bilo protivničkog naslednika; tepih po kojem će infantkinja stići do oltara biće crven poput njegove krvi. A ja ću morati da koračam njime, u tjudorskoj povorci, s osmehom na usnama.

„Bačena je kletva“, kaže ona odjednom, prilazeći mi i prislanjajući usne na moje uho tako da osećam toplinu njenog

daha na obrazu. „Margareta, moram da vam kažem. Bačena je kletva.“ Hvata me za ruku i osećam kako joj ruka drhti.

„Kakva kletva?“

„Na onoga ko je odveo moju braću iz Tauera, na onoga ko je ubio moju braću, da zbog toga umre.“

Užasnuta, izmaknem se da joj pogledam blede lice. „Čija kletva? Ko je tako nešto rekao?“

Senka griže savesti koja preleti preko njenog lica odmah mi sve govori. To je sigurno bila njena majka, veštica Elizabeta. Nimalo ne sumnjam da je to bila smrtonosna kletva te smrtonosne žene. „Šta je tačno rekla?“

Ona provlači ruku ispod moje i vodi me ka štalskom dvorištu, kroz zasvođeni prolaz, tako da ostajemo same u ograđenom prostoru, ispod krošnje drveta što nad našim glavama širi gole grane.

„I ja sam je izgovorila“, priznaje ona. „To je bila moja kletva koliko i njena. Izgovarala sam je zajedno sa svojom majkom. Bila sam još devojčica, ali ipak nije trebalo... ali sam je izgovorila zajedno s njom. Obraćale smo se reci, boginji... Znaite već...! Boginji koja je osnovala našu porodicu. Rekle smo: 'Našeg dečaka su uzeli dok još nije ni postao čovek ni kralj – mada je rođen da bude oboje. Zato uzmi sina ovog ubice dok je još dečak, pre nego što postane muškarac, pre nego što uzme svoje nasleđe. A onda uzmi i njegovog unuka, a kad ga uzmeš, po njegovoj smrti ćemo znati da je to dejstvo naše kletve i osveta za gubitak našeg sina.“

Zadrhtim i umotam se u svoj ogrtač za jahanje kao da je sunčano dvorište odjednom postalo hladno i vlažno od uzdaha koji stiže s reke. „Vi ste to izgovorili?“

Ona klimne glavom, očiju tamnih i prestravljenih.

„Pa, kralj Ričard je umro, i njegov sin je umro pre njega“, kažem odlučno. „Jedan muškarac i njegov sin. Vaša braća

su nestala dok su bila pod njegovom zaštitom. Ako je on bio krivac a kletva je delovala, onda je možda sve gotovo a njegova loza se zatrla.“

Ona slegnu ramenima. Niko ko je poznavao Ričarda ni na trenutak ne bi mogao pomisliti da je on ubio svoje bratance. Posvetio je život svom bratu, poginuo bi za svoje bratance. Mrzeo je njihovu majku i preuzeo je presto, ali nikad ne bi povredio dečake. Čak ni Tjudorovi se ne usuđuju da kažu nešto više do da nagoveste takav zločin; čak ni oni nisu toliko drski da optuže mrtvog čoveka za zločin koji on nikad ne bi počinio.

„Ako je to bio ovaj kralj...“, govorim jedva čujnim šapatom i držim kraljicu tako čvrsto da izgleda kao da se grlimo, moj ogrtač je prebačen preko njenih ramena, držim je za ruku. Jedva se usuđujem i da pričam na ovom dvoru punom uhoda. „Ako su vaša braća ubijena po njegovom naređenju...“

„Ili po naređenju njegove majke“, dodaje ona prigušenim glasom. „Njen muž je imao ključeve Tauera, moja braća su stajala između njenog sina i prestola...“

Drhtimo čvrsto se držeći za ruke, kao da bi nam se gospođa kraljeva majka mogla prikrasti da čuje naš razgovor. Obe smo prestravljene od moćne Margarete Bofort, majke Henrija Tjudora.

„U redu je, sve je u redu“, kažem, trudeći se da obuzdam strah, trudeći se da ublažim drhtanje naših ruku. „Ali, Elizabeta, ako su oni ubili vašeg brata, onda će njihova kletva pasti na njenog sina, vašeg muža, i na njegovog sina.“

„Znam, znam“, ječi ona tiho. „Toga sam se plašila još otkad mi je to prvi put palo na pamet. Šta ako je unuk ubice *moj* sin: princ Artur? Moje dete? Šta ako sam proklela svog rođenog sina?“

„Šta ako mu ta kletva zatre lozu?“, pitam šapatom. „Šta ako Tjudorovi ne budu imali sinova i ako im se loza završi kćerkom nerotkinjom?“

Stojimo sasvim nepomično, kao da smo zaleđene u hladnom dvorištu. U krošnji iznad naših glava crvendać opominjuće pusti glas, a onda odleti.

„Čuvajte ga!“, kaže mi ona odjednom usrdno. „Čuvajte Artura u Lادلouu, Margareta!“

ZAMAK STORTON, STAFORDŠIR, PROLEĆE 1500.

Ulazim u porodijske odaje u kojima ću provesti mesec dana a muž me ostavlja da isprati princa u Vels, u njegov zamak u Ladlou. Stojim na masivnim vratima naše oronule stare kuće i mašem im. Princ Artur klekne da ga blagoslovim, a ja mu položim dlan na glavu i ljubim ga u oba obraza kad ustane. Trinaest mu je godina, već je viši od mene, dečak jorške lepote i dopadljivosti. Nema gotovo ništa tjudorsko osim bakarne kose i povremene, nepredvidljive uznemirenosti; svi Tjudorovi su plašljivi. Nežno mu grlim mršava ramena. „Budi dobar“, naređujem mu. „I čuvaj se kada jašeš i boriš se na turnirima. Obecala sam tvojoj majci da ti se ništa neće desiti. Pazi da tako i bude.“

On prevrće očima, kao svaki dečak kad se žena zabrine za njega, ali poslušno obara glavu a zatim se okreće i skače na konja, držeći uzde i terajući ga da se okrene i zaigra.

„I ne pravi se važan“, kažem. „Ako pada kiša, skloni se.“
„Hoće, hoće“, odgovara moj muž. Nežno mi se osmehuje.
„Znaš da ću ga čuvati. Ti pazi na sebe, ovog meseca imaš važnog posla. I javi mi istog časa, čim se dete rodi.“

Spuštam ruku na svoj veliki stomak i osetim kako se beba rita, i mašem im. Gledam kako idu ka jugu putem od crvene gline, ka Kiderminsteru. Tlo je smrznuto i sasvim tvrdo; brzo će ići uskim putevima što vijugaju između polja boje rđe prekrivenih mrazom. Ispred njih ide prinčeva zastava i njegova straža u livrejama jarkih boja. Princ jaše pored mog muža a stražari iz naše kuće okružuju ih sa svih strana, iza njih tegleće životinje vuku prinčeve lične stvari, njegove srebrne i zlatne tanjire i pribor za jelo, njegova skupocena sedla, emajlirane i ukrašene oklope, čak i njegove tepihe i posteljinu. Kuda god da ide, sa sobom nosi čitavo bogatstvo; on je tjudorski engleski princ i služe ga kao cara. Tjudorovi svoje kraljevsko dostojanstvo kite raskošnim blagom, kao da se nadaju da će, igrajući uloge vladara, zaista to i postati.

Oko dečaka, oko mazgi koje vuku njegovo bogatstvo, jaše tjudorska garda, nova garda koju je osnovao njegov otac,* u svojoj zelenoj i beloj livreji. Dok su Plantageneti bili kraljevska porodica, jahali smo putevima i stazama Engleske s prijateljima i družinom, nenaoružani, gologlavi; nikada nam nije trebala straža, nikada se nismo plašili naroda. Tjudorovi se uvek plaše iznenadnog napada. Došli su ovamo s napadačkom vojskom, praćeni boleštinama, pa čak i sada, skoro petnaest godina posle svoje pobeđe, i dalje su kao napadači, nesigurni u svoju bezbednost i dobrodošlicu.

* Engl.: *Yeomen of the Guard* – garda britanskog monarha. Osnovao ju je Henri VII 1485. godine. Ova garda još uvek postoji i još uvek nosi tjudorovske uniforme. (Prim. prev.)

Stojim s rukom podignutom u znak pozdrava dok ih okuka na putu ne skloni iz mog vidokruga, a zatim ulazim, stežući oko sebe fini vuneni šal. Otići ću u dečju sobu da obiđem svoju decu pre nego što se posluži večera, a posle večere nazdraviću upraviteljima svoje kuće i imanja, narediti im da u mom odsustvu na sve dobro paze i povući se u svoju sobu sa svojim damama, babicama i bolničarkama. Tamo treba da čekam, četiri duge nedelje, na našu novu bebu.

Ne plašim se bola i ne užasavam se porođaja. Ovo mi je četvrti i bar znam šta treba da očekujem. Ali mu se i ne radujem. Nijedno od moje dece nije mi donelo radost kakvu vidim kod drugih majki. Sinovi mi ne bude vatrene ambicije, ne mogu da se molim Bogu da uspeju – bila bih luda kad bih želela da bilo koji od njih zapadne kralju za oko, jer šta bi on u njima video osim plantagenetskih naslednika? Suparnika u borbi za presto? Pretnju? Ne radujem se gledajući kako mi kćerka raste u mladu ženu: još jedna ja, još jedna plantagenetska princeza. Kako bih mogla da verujem da će joj, ako zablista na dvoru, to doneti išta dobro? Sama sam uspela da preguram te godine samo tako što sam ostala gotovo nevidljiva; kako da doteram svoju devojkicu i izvedem je među svet, i nadam se da će joj se svi diviti? Za nju želim samo udobnu neupadljivost. Da bi bila dobra majka, žena mora biti optimista, gajiti nade za svoju decu, zamišljati njihovu bezbednu budućnost, sanjati velike snove. Ali ja pripadam kući Jorka, ja bolje od bilo koga znam da je ovaj svet neizvestan i opasan, i najbolji plan koji umem da smislim za svoju decu jeste da rastu u senci – rođenjem su dospeli među najvažnije glumce, ali moram da se nadam da će uvek ostati van scene, neupadljivi u gomili.

Beba dolazi brzo, nedelju dana ranije nego što sam očekivala, lepuškast je i jak, sa smešnom ćubicom smeđe kose nasred glave poput petlove kreste. Prija mu mleko dojilje i ona ga stalno hrani. Šaljem njegovom ocu dobre vesti, a kao odgovor primam njegove čestitke i narukvicu od velškog zlata. Kaže da će doći kući na krštenje i da dečaku moramo dati ime Redžinald – savetnik Redžinald – kao blagi nagoveštaj kralju i njegovoj majci da će dečak biti odgajan da postane savetnik i skromni sluga njihove kuće. Ne čudi me što moj muž želi da čak i dečakovo ime odražava poslušnost. Kad su Tjudorovi osvojili zemlju, osvojili su i nas. Naša budućnost zavisi od njihove naklonosti. Tjudorovi su sad vlasnici svega u Engleskoj; možda će to zauvek i ostati.

Ponekad dojilja daje dečaka meni, a ja ga njišem u naručju i divim se izvijenim obrisima njegovih sklopljenih kapaka i trepavica spuštenih na obraze. Podseća me na mog brata kad je bio mali. Odlično se sećam njegovog punačkog malog lica i uplašanih tamnih očiju dok je bio dečak. Kao mladića gotovo ga nisam ni viđala. Ne mogu da zamislim zatvorenika koji po kiši korača ka gubilištu na Tauer hilu. Privijam svoju novu bebu na srce i mislim kako je život krhka stvar; možda je najbolje nikoga ne voleti.

Moj muž dolazi kao što je i obećao – uvek ispunjava obećanja – na vreme za krštenje, a čim izađem iz porodiljskih odaja i primim crkveni blagoslov, vraćamo se u Lادلou. To je za mene dug i tegoban put, te putujem naizmenično jašući i u nosiljci, jašući pre podne i odmarajući se po podne, ali čak i tako treba nam dva dana da stignemo i radujem se kad ugledam visoke zidine grada, crne i svetlosmeđe pruge ambara i malterisanih kuća s debelim krovovima od trske, a iza njih visoke i tamne zidove zamka.

ZAMAK LADLOU, VELŠKE MOČVARE, PROLEĆE 1500.

Širom otvaraju kapiju u čast mog dolaska, kao supruge lorda komornika princa od Velsa, a kroz nju istrčava sam Artur, nespretn kao ždrebe, krakat i uzbuđen, da mi pomogne da siđem s konja i pita me kako sam, i zašto nisam dovela i novu bebu.

„Suviše je hladno za njega, bolje mu je kod kuće sa doji-ljom.“ Grlim ga, a on pada na kolena da ga blagoslovim, kao žena njegovog zaštitnika i kraljevska rođaka njegove majke, a kad ustane, ja mu se naklonim kao nasledniku prestola. Čitav taj protokol obavljamo lako, bez razmišljanja. On je odgajan kao budući kralj, a ja kao jedna od najvažnijih ličnosti na raskošnom dvoru, gde su mi se skoro svi klanjali, išli iza mene, ustajali kada uđem u prostoriju ili se klanjajući povlačili iz mog prisustva. Sve dok nisu došli Tjudorovi, dok se nisam udala, dok nisam postala beznačajna gospa Pol.

Artur se odmakne da bi mi se zagledao u lice, taj ljupki dečak koji će ove godine napuniti četrnaest godina, ali dobroćudan i osećajan kao ta nežna žena, njegova majka. „Jeste li dobro?“, pita me on obzirno. „Je li sve, sve u redu?“

„Sve je u redu“, odgovaram odlučno. „Ništa mi se nije desilo.“

Na te reči on se široko osmehne. Taj dečak ima toplo srce svoje majke; biće saosećajan kralj, a Bog zna da je Engleskoj

preko potrebno da zaceli rane posle dugih trideset godina ratovanja.

Tada moj muž dolazi iz štale te me on i Artur vode u veliku dvoranu, gde mi se svi klanjaju dok prolazim među stotinama članova našeg domaćinstva da zauzmem počasno mesto za glavnim stolom, između svog muža i princa od Velsa.

Kasnije te večeri odlazim u Arturovu spavaću sobu i slušam ga dok se moli. Tu je i njegov kapelan, pored njegovog klecala, sluša kako dečak pažljivo na latinskom recituje kolektu i večernju molitvu. Potom on čita odlomak iz jednog psalma, a Artur saginje glavu da se pomoli za svog oca i majku, engleskog kralja i kraljicu. „I za gospođu kraljevu majku, groficu od Ričmonda“, dodaje, izgovarajući i njenu titulu, da Bog ne zaboravi koliko se ona uzdigla i koliko je vredna njena preporuka Njegovoj pažnji. Obaram glavu kad on kaže „Amin“, nakon čega kapelan skuplja svoje stvari, a Artur uskače u veliki krevet.

„Gospo Margareta, znate li da li ću se ove godine oženiti?“

„Niko mi nije tačno rekao kada“, odgovaram. Sednem na njegov krevet i zagledam se u njegovo vedro lice, meko paperje iznad gornje usne koje on često miluje, kao da će ga time podstaći da raste. „Ali sada više niko ne može da prigovori sklapanju tog braka.“

On me odmah hvata za ruku. Zna da su se španski vladari zarekli da će mu poslati svoju kćer za ženu tek kada se uvere da on kao naslednik engleskog prestola nema nijednog suparnika. Nisu mislili samo na mog brata Edvarda, već i na pretendenta koji se predstavljao kao kraljičin brat, Ričard od Jorka. Odlučan da sklopi tu veridbu, kralj je zarobio

oba mladića, kao da su podjednaki naslednici, kao da su podjednako krivi, i naredio da ih obojicu ubiju. Pretendent je prisvojio najopasnije ime, krenuo sa oružjem na Henrija, i zbog toga je pogubljen. Moj brat se odrekao svog imena, nikad nije digao ni glas a kamoli oružje, pa ipak je pogubljen. Moram da se trudim da odbacim svoje ogorčenje kao zaboravljeni grb. Moram da zaboravim da sam mu sestra, moram da zaboravim jedinog dečaka kojeg sam ikad iskreno volela: svog brata, Belu ružu.

„Znate da ja to nikad ne bih tražio“, kaže Artur, vrlo tiho. „Njegovu smrt, nikada to nisam tražio.“

„Znam da niste“, odgovaram. „To nema nikakve veze s vama ni sa mnom. To nije u našim rukama. Nijedno od nas dvoje nije moglo ništa da učini.“

„Ali učinio sam nešto“, kaže on, stidljivo me pogledavši. „To ništa nije vredelo; ali molio sam oca za milost.“

„To je bilo lepo od vas“, kažem. Ne govorim mu da sam na kolenima klečala pred kraljem, gologlava, raspuštene kose, suzama zalivajući pod, držeći se za njegove čizme dok me nisu podigli i odneli, i da me je muž molio da više ništa ne govorim, iz straha da ću podsetiti kralja da sam i sama jednom nosila ime Plantageneta i da sada imam sinove čijim venama teče opasna kraljevska krv. „Ništa se tu nije moglo učiniti. Sigurna sam da je Njegova milost, vaš otac, učinio ono što je smatrao ispravnim.“

„Možete li...“ On okleva. „Možete li da mu oprostite?“

Ne može čak ni da me pogleda u oči dok to pita, već gleda u naše ruke. Blago okreće novi prsten koji nosim, prsten žalosti sa urezanim slovom V za Vorika, mog brata.

Spuštam ruku preko njegove. „Nemam šta da mu oprostim“, kažem odlučno. „To nije bio čin besa ili osвете vašeg oca protiv moga brata. To je bilo nešto što je on smatrao

da mora učiniti da bi osigurao svoju vlast. Nije to učinio srcem. Preklinjanja ga nisu mogla ubediti da se predomisli. Zaključio je da vladari Španije ne bi poslali infantkinju da je moj brat bio živ. Računao je da bi engleski narod uvek mogao ustati za jednog Plantageneta. Vaš otac je proračunat čovek, oprezan čovek; sigurno je razmotrio sve izgleda, gotovo kao službenik koji sabira račune u nekoj od onih novih obračunskih knjiga, sa dobicima s jedne strane i gubicima s druge. Tako razmišlja vaš otac. Tako danas kraljevi moraju da misle. Više nije reč o časti i odanosti. Reč je o proračunu. Moj je gubitak što je moj brat predstavljao opasnost, i vaš otac je u svojoj knjizi morao da ga precрта.“

„Ali on nije predstavljao opasnost!“, uzvikuje Artur. „Časti mi...“

„Nije on predstavljao opasnost; već njegovo ime. Njegovo ime je predstavljalo opasnost.“

„Ali to je i vaše ime?“

„O, ne. Moje ime je Margareta Pol“, kažem jetko. „Znate da je tako. Trudim se da zaboravim da sam rođena sa drugačijim.“

VESTMINSTERSKA PALATA, LONDON, JESEN 1501.

Arturova nevesta ne dolazi u Englesku dok ne napuni petnaest godina. Krajem leta putujemo u London, a Artur, njegova majka i ja imamo dva meseca da naručimo odeću i naredimo krojačima, draguljarima, rukavičarima, šeširdžijama i

švaljama da pripreme prikladnu odeću za mladog princa i raskošno odelo za venčanje.

On je nervozan. Redovno joj je pisao zvanična pisma na latinskom, jedinom jeziku koji oboje znaju. Moja rođaka kraljica je zahtevala da princeza nauči engleski i francuski. „Varvarski je venčati se s neznancem, s nekim sa kim čak nisi imao prilike ni da razgovaraš“, mrlja ona dok u Arturovoj sobi vezemo njegove nove košulje. „Hoće li ambasador morati da sedi s njima za doručkom da im prevodi?“

Smešim se umesto odgovora. Retko koja žena može slobodno da razgovara sa svojim mužem, i obe to znamo. „Naučićé“, kažem. „Moraće da se navikne na naše običaje.“

„Kralj će otići na južnu obalu da je dočeka“, kaže Elizabeta. „Zamolila sam ga da ostane i da je dočeka ovde u Londonu, ali on kaže da će povesti i Artura sa sobom i da će odjahati kao lutajući vitez, da je iznenadi.“

„Znate, mislim da Španci ne vole iznenađenja“, primećujem. Svi znaju da su oni vrlo kruti; infantkinja živi bezmalo u izolaciji, u nekadašnjem haremu u palati Alhambra.

„Obećana je, obećana je već dvanaest godina, a sada je konačno isporučuju“, kaže jetko Elizabeta. „Šta ona voli ili ne voli nije mnogo važno. Kralju nije, a sad možda čak više nije važno ni njenim roditeljima.“

„Jadno dete“, kažem. „Ali ne bi mogla dobiti lepšeg ni boljeg mladoženju od Artura.“

„On je dobar mladić, zar ne?“ Lice joj se ozari kada joj pohvalim sina. „I porastao je. Čime ga to hranite? Sada je viši od mene; mislim da će biti visok kao moj otac.“ Ona naglo začuti kao da je izdaja pomenuti njenog oca, kralja Edvarda.

„Biće visok kao kralj Henri“, ispravljam je. „I s božjom voljom, ona će biti jednako dobra kraljica kao što ste vi.“

Elizabeta se na trenutak osmehne. „Možda hoće. Možda ćemo se sprijateljiti. Mislim da bi možda mogla biti pomalo slična meni. Odgajena je da bude kraljica, baš kao i ja. A majka joj je hrabra i odlučna, baš kao što je bila i moja.“

U dečjoj sobi čekamo da se mladoženja i njegov otac vrate kući iz pohoda lutajućih vitezova. Mali princ Hari, kome je deset godina, uzbuđen je zbog te pustolovine. „Hoće li on odjahati tamo i zarobiti je?“

„O, ne.“ Njegova majka spušta svoje najmlađe dete, petogodišnju Meri, sebi na krilo. „To nikako ne bi valjalo. Oni će otići kod nje i tražiti da ih ona primi. Pozdraviće je, možda će večerati s njom, a sutra ujutru će otići.“

„Ja bih odjahao i zarobio je!“, hvali se Henri, dižući ruke kao da u njima drži uzde i skakućući po sobi na zamišljenom konju. „Ja bih odjahao tamo i na licu mesta bih se oženio. Dugo joj je trebalo da dođe u Englesku. Ja ne bih više tolerisao nikakvo odlaganje.“

„Tolerisao?“, pitam. „Kakva je to reč, tolerisao? Šta to čitaš, za ime boga?“

„On stalno čita“, kaže razneženo njegova majka. „Pravi je naučnik. Čita ljubavne priče i crkvene spise i molitve i živote svetaca. Na francuskom, latinskom i engleskom. Počeo je da uči i grčki.“

„A uz to sam i muzikalan“, podseća nas Hari.

„I veoma nadaren“, pohvalim ga sa osmehom.

„Umem i da jašem, velikog konja, ne samo male ponije, a vešt sam i u sokolarenju. Imam svog sokola, kokošara po imenu Rubin.“

Njegova majka i ja se pogledamo i nasmešimo se jedna drugoj preko njegove bakarne riđokose glave.

„Zaista si pravi princ“, kažem mu.

„Trebalo bi da dođem u Lادلou“, kaže mi on. „Ja treba da odem u Lادلou s vama i s vašim mužem, i da učim kako da upravljam zemljom.“

„Bio bi veoma dobrodošao.“

On prestaje da skakuće po sobi i dolazi da klekne na stoličicu ispred mene, te spušta dlanove na moje lice. „Želim da budem dobar princ“, kaže on usrdno. „Zaista. Šta god moj otac od mene bude tražio. Bilo da vladam Irskom ili da predvodim mornaricu. Gde god bude hteo da me pošalje. Vi to ne znate, gospo Margareta, jer niste Tjudorova, ali biti rođen u kraljevskoj porodici jeste poziv, božanski poziv. Biti rođen u kraljevskoj porodici je sudbina. A kada moja nevesta dođe u Englesku, odjahaću da je pozdravim i biću prerušen, a kad me vidi, ona će reći: 'Oh! Ko je taj lepi momak na raskošnom konju?' A ja ću reći: 'To sam ja!' I vi će klicati: 'Ura!'“

„To uopšte nije dobro prošlo“, govori Artur sumorno svojoj majci. Ulazi u kraljičinu sobu dok se ona oblači za večeru, a ja joj držim dijademu i gledam kako je sluškinja češlja.

„Kad smo stigli tamo, ona je već bila u krevetu i poslala je poruku da ne može da nas primi. Otac to nije hteo da prihvati i posavetovao se s plemićima koji su bili s nama. Oni su se složili s njim...“ On obara pogled, i obe vidimo koliko mu je neprijatno. „Naravno da jesu, ko bi mu se suprotstavio? I tako smo po pljusk u odjahali u palatu Dogmersfeld i zahtevali da nas ona primi. Otac je ušao u njenu sobu, mislim

da je došlo do svađe, a onda je ona izašla očigledno besna, i večerali smo svi zajedno.“

„Kakva je ona?“, pitam prekidajući tišinu, pošto niko drugi ništa ne govori.

„Otkud znam?“, kaže on ojađeno. „Jedva smo i progovorili. Bio sam sav mokar od kiše. Otac joj je naredio da pleše i ona je otplesala španski ples s tri svoje dame. Preko ukrasa za glavu nosila je težak veo, pa sam joj jedva video lice. Pretpostavljam da nas mrzi, pošto smo je naterali da izađe na večeru iako to nije htela. Govorila je latinski, popričali smo malo o vremenu i o njenom putovanju. Teško je propatila od morske bolesti.“

Gotovo sam se nasmejela njegovom smrknutom licu. „Ah, mali prinče, ne sekirajte se!“, kažem, grleći ga oko ramena. „Još je rano. Naučićete da vas voli i ceni. Oporavićete se od morske bolesti i naučiti engleski.“

Osećam kako se on naslanja na mene, tražeći utehu. „Hoće li? Stvarno tako mislite? Zaista je izgledala vrlo besna.“

„Moraće. A vi ćete biti dobri prema njoj.“

„Mome ocu se veoma dopala“, kaže on majci, kao da je upozorava.

Ona se jetko nasmeši. „Tvoj otac voli princeze“, kaže ona. „Najviše voli kad su žene kraljevskog roda u njegovoj vlasti.“

U kraljevskoj dečjoj sobi igram se s princezom Meri kada Hari stigne posle časova jahanja. Odmah mi prilazi i laktom odgurne sestru.

„Budite pažljivi prema njenoj milosti“, podsećam ga. Ona se zakikoće; to je odvažna mala lepotica.

„Ali gde je španska princeza?“, pita on. „Zašto nije ovde?“

„Zato što je još na putu“, kažem, pružajući princezi Meri živopisnu loptu. Ona je uzima, pažljivo baca u vazduh i opet hvata. „Princeza Katarina mora da proputuje kroz našu zemlju da bi je narod video, a onda ćete vi otići da je dočekate i uvedete u London. Odelo vam je već spremno, kao i novo sedlo.“

„Nadam se da ću to uraditi kako treba“, kaže on usrdno. „Nadam se da će se moj konj lepo ponašati i da će majka biti ponosna na mene.“

Grlim ga. „Biće sve u redu“, uveravam ga. „Odlično jašete, izgledate kao pravi princ i vaša majka se uvek ponosi vama.“

Osećam kako se isprasio i uspravio svoja mala ramena. Zamišlja sebe u kaputu od zlatnog platna, visoko na konju. „Istina“, kaže on sa gordošću voljenog dečaka. „Ja nisam princ od Velsa, ja sam samo mlađi sin, ali se ona ponosi mnome.“

„A šta je s princezom Meri?“, zadirkujem ga. „Najlepšom princezom na svetu? Ili s vašom starijom sestrom, princezom Margaretom?“

„To su samo devojčice“, kaže on sa bratskim prezirom. „Koga je još briga za njih?“

Budno pazim da bih bila sigurna da su kraljičine nove haljine dobro napuderisane, iščetkane i okačene u garderobi, kad uđe Elizabeta i zatvara vrata za sobom. „Ostavite nas“, kaže ona kratko glavnoj garderoberki, i po tome znam da nešto sigurno nije u redu, jer kraljica nikad nije gruba prema ženama koje za nju rade.

„Šta se desilo?“

„Edmund, rođak Edmund.“

Kolena mi zaklecaju kad čujem njegovo ime. Elizabeta me gurne na stolicu, a zatim priđe prozoru i otvara ga, te

svež vazduh navire u sobu, a meni se glava malo razbistri. Edmund je Plantagenet, poput nas. On je sin moje tetke, vojvoda od Safoka, u izuzetnoj kraljevoj milosti. Brat mu je bio izdajnik, predvodio je pobunjenike protiv kralja u bici kod Stouka, ubijen na bojnopolju; ali kao sušta suprotnost njemu, Edmund de la Pol je oduvek bio izrazito odan, desna ruka i prijatelj tjudorskog kralja. On je ukras dvora, vođa na svim turnirima, naočiti, hrabri, blistavi plantagenetski vojvoda, sjajni signal svima da Jork i Tjudor mogu da žive zajedno, kao srdačna kraljevska porodica. On je član najužeg kruga kraljevih savetnika, Plantagenet koji služi Tjudoru, preobraćenik, zastava što se zavijorila na suprotnu stranu, nova crveno-bela ruža, simbol za sve nas.

„Uhapšen?“ Šapatom izgovaram svoj najveći strah.

„Pobegao“, odgovara ona kratko.

„Kuda?“ pitam užasnuto. „O, bože. Kuda je otišao?“

„Kod Svetog rimskog cara Maksimilijana, da diže vojsku protiv kralja.“ Ona se guši kao da joj reči zastaju u grlu, ali mora da me pita: „Margareta, recite mi – vi ne znate ništa o tome?“

Odmahnem glavom, hvatam je za ruku, gledam je u oči.

„Zakunite se“, traži ona. „Zakunite se.“

„Ništa. Ni reč. Kunem se. Nije mi se poverio.“

Obe ćutimo, razmišljajući o tome kome se on obično poverava: kraljičinom zetu Vilijemu Kortniju; našem rođaku Tomasu Greju; našem rođaku Vilijemu de la Polu; mom rođaku Džordžu Nevilu; našem rođaku Henriju Baučeru. Mi smo dobro poznata, proverena mreža rodbine, čvrsto vezane krvlju i brakovima. Plantageneta ima po čitavoj Engleskoj, to je odvažna, hrabra, naizgled bezbrojna porodica ambicioznih momaka, ratnika i plodnih žena. A protiv nas – samo četvoro Tjudorovih: jedna stara dama, njen nervozni sin i njihovi naslednici Artur i Hari.

„Šta će sada biti?“, pitam. Ustajem i odlazim da zatvorim prozore. „Sad mi je bolje.“

Ona mi pruža ruke i na trenutak se čvrsto zagrlimo, kao da smo još uvek mlade devojke koje čekaju vesti sa Bosvorta, pune strepnje.

„Ne sme se vratiti kući“, kaže ona tužno. „Nikad više nećemo videti rođaka Edmunda. Nikad. A kraljeve uhode će ga sigurno pronaći. On sad ima stotine uhoda, gde god da se Edmund krije, oni će ga naći...“

„I naći će sve s kojima je razgovarao“, predviđam.

„Ne i vas?“, proverava ona opet. Glas joj prelazi u šapat. „Margareta, sigurno – ne i vas?“

„Ne i mene. Ni reč. Znae da sam gluva i nema za izdaju.“

„A onda će ga, ove godine, ili sledeće, ili one tamo, dovesti kući i ubiti“, kaže ona kratko. „Našeg rođaka Edmunda. Moraćemo da ga gledamo kako ide na gubilište.“

Tiho zaječim. Držimo se za ruke. Ali u tišini, dok mislimo na svoje rođake i gubilište na Tauer hilu, obe znamo da smo već preživle i gore od ovoga.

Ne ostajem na kraljevskom venčanju već pre mladog para odlazim u Lادلou, da se uverim da je tamo toplo i udobno pred njihov dolazak. Dok kralj smešeći se pozdravlja sve svoje rođake Plantagenete s preteranom, sladunjavom srdačnošću, drago mi je što nisam na dvoru jer strahujem da bi me njegovi prijatni razgovori zadržavali u dvorani, dok njegove uhode pretražuju moje odaje. Kralj je najopasniji kad izgleda srećan, okružen svojim dvorom, kad najavljuje igre i zabavu, zove nas da plešemo, smeje se i šeta po dvorani dok napolju, u mračnim galerijama i uskim uličicama,

njegove uhode obavljaju svoj posao. Možda nemam šta da krijem od Henrija Tjudora, ali to ne znači da želim da me proveravaju.

U svakom slučaju, kralj je odlučio da će mladi par posle venčanja doći u Lادلou bez odlaganja, a ja moram sve da priprelim za njihov dolazak. Jadna devojka moraće da se odrekne većine svojih španskih pratilaca i da putuje s kraja na kraj zemlje po najgoroj zimi, u zamak skoro dve stotine milja udaljen od Londona i čitav vek daleko od udobnosti i raskoši njenog doma. Kralj želi da Artur svima pokaže svoju nevestu, da usput zadivi čitavu zemlju sledećim naraštajem loze Tjudorovih. On smišlja načine da uspostavi moć i sjaj novog prestola; ne misli na mladu ženu, usamljenu bez majke u nepoznatoj zemlji.

ZAMAK LADLOU, ŠROPŠIR, ZIMA 1501.

Teram sluge da pretresu čitav Lادلou, izribaju podove i očiste kamene zidove zamka, a onda obese raskošne, tople tapiserije. Naređujem stolarima da poprave vrata, da spreče promaju. Od vinarskih trgovaca kupujem ogromno novo bure, presečeno napola, da princezi služi kao kada; moja rođaka kraljica mi piše da infantkinja želi da se kupa svakodnevno – čudna navika koju će, nadam se, odbaciti kad oseti hladan vetar koji huji kroz tornjeve zamka Lادلou. Naručujem nove zavese i prekrivače za krevet namenjen njoj

– a nadamo se da će i princ svake večeri naći put do njega. Naručujem novu posteljinu od londonskih trgovaca i oni mi šalju najbolju, najskupoceniju koja postoji. Čistim podove i po njima bacam sveže bilje, tako da sve prostorije zanosno mirišu na letnje seno i livadsko cveće. Čistim dimnjake, da vatra od jabukovog drveta što bolje gori, iz sela razbacanih oko zamka tražim najbolje namirnice: najsladi med, najbolje pivo, voće i povrće koje čuvaju još od žetve, burad usoljene ribe, dimljeno meso, velike koturove sira koji se u ovom delu sveta tako lepo prave. Upozoravam ih da će mi neprestano trebati sveža divljač, i da će morati da kolju stoku i živinu da bi snabdevali zamak. Proveravam stotine slugu, desetine upravnika imanja da li su sve pripremili najbolje što mogu; a onda čekam, svi čekamo, na dolazak para koji je nada i svetlost Engleske i koji će živeti pod mojim nadzorom, učiti kako da budu princ i princeza od Velsa, i što pre začeti sina.

Preko vlažnih trščanih krovova malog grada gledam ka istoku, nadajući se da ću videti zastavu kraljevske garde kako poskakuje dok oni mokrim i klizavim putem idu ka kapiji Gledford, ali umesto toga vidim usamljenog konjanika kako žuri. Odmah znam da donosi loše vesti: odmah pomislim na bezbednost svojih plantagenetskih rođaka dok uzimam ogrtač i žurim do kapije te spremna čekam, dok mi srce udara kao ludo, kad on priđe kaldrmisanom ulicom sa glavnog puta i skoči s konja, klekne ispred mene i pruži mi zapečaćeno pismo. Uzimam ga i lomim pečat. Plašim se da je moj buntovni rođak Edmund de la Pol uhapšen i da me je naveo kao saučesnika. Toliko se bojim da ne mogu da

pročitam slova ispisana na hartiji. „Šta je to?“, pitam brzo. „Kakve su to vesti?“

„Ledi Margareta, žao mi je što moram da vam kažem da su deca bila teško bolesna kad sam napustio Storton“, kaže on.

Zatrepcem posmatrajući zakučasta slova i nateram sebe da pročitam kratku poruku svog upravitelja. Piše mi da su devetogodišnjeg Henrija zahvatili groznica i crveni osip. Artur, kome je sedam godina, još uvek je zdrav, ali strahuju da je Ursula bolesna. Plače i čini se da je boli glava, a ima i groznicu. Tek su joj tri godine, opasno doba za dete. Bebu, Redžinalda, čak i ne pominje. Moram da pretpostavim da je dobro i da je živ u svojoj dečjoj sobi. Valjda bi mi moj upravitelj javio da mi je dete već mrtvo?

„Nije valjda znojna groznica“, kažem glasniku, pominjući novu bolest koje se svi plašimo, bolest koja je pratila Tjudorovu vojsku i gotovo zbrisala čitav London kad se sjatio da ga dočeka. „Recite mi da nije znojna groznica.“

On se prekrsti. „Molim se bogu da nije. Mislim da nije. Niko nije...“ On začuti. Hoće da kaže da niko nije umro – što je dokaz da to nije znojna groznica, koja za dan ubije potpuno zdravog čoveka, bez najave. „Poslali su me trećeg dana pošto se stariji dečak razboleo“, kaže. „Bio je bolestan već tri dana kad sam krenuo. Možda je još uvek...“

„A mali Redžinald?“

„On je sa doviljom u njenoj kolibi, izvan kuće.“

Na njegovom bledom licu vidim odraz sopstvenog straha. „A vi? Kako ste vi, gospodine? Nema nikakvih znakova?“

Niko ne zna kako bolest putuje s jednog mesta na drugo. Neki ljudi veruju da je glasnici prenose na odeći, na hartiji na kojoj su ispisane poruke, tako da vam onaj ko vam donosi upozorenje istovremeno donosi i smrt.

„Dobro sam, hvala bogu“, kaže on. „Nemam osip. Nemam groznicu. Inače vam ne bih prišao ni blizu, gospo.“

„Najbolje je da odmah krenem kući“, kažem. Rastrzana sam između dužnosti prema Tjudorovima i straha za svoju decu. „Reci konjušarima da ću krenuti za sat vremena, i da mi trebaju pratnja i rezervni konj.“

On klimne glavom i povede konja pod svodove gde topot kopita glasno odzvanja, te skrene ka štalskom dvorištu. Idem da kažem svojim damama da mi spakuju stvari i da će jedna od njih morati da jaše sa mnom po ovom hladnom vremenu, jer idemo u Storton; deca su mi bolesna i moram da budem uz njih. Stežem zube dok sipam naređenja, broj stražara u pratnji, namirnice koje treba da ponese sa sobom, naučeni ogrtač koji će mi vezati za sedlo za slučaj kiše i snega, i onaj koji ću nositi na sebi. Ne dopuštam sebi da razmišljam o odredištu. Iznad svega, ne dopuštam sebi da mislim o svojoj deci.

Ko bi mogao znati bolje od mene koliko je život opasan? Ko bolje od mene zna da bebe lako umiru, da se deca mogu razboleti preko noći, da je kraljevska krv fatalno slaba, da smrt prati moju porodicu, Plantagenete, kao verni crni pas?

ZAMAK STORTON, STAFORDŠIR, ZIMA 1501.

Svoj dom zatičem u atmosferi grozničave strepnje. Sve troje dece je bolesno; samo se beba Redžinald ne preznojava i

nema crveni osip. Odmah odlazim u dečju sobu. Najstariji, devetogodišnji Henri, spava dubokim snom u krevetu s baldahinom; njegov brat Artur leži sklupčan pored njega, a nešto dalje moja mala Ursula prevrće se u svom krevetiću. Gledam ih i osećam kako stežem zube.

Kad klimnem glavom, dadilja okrene Henrija na leđa i diže mu noćnu košulju. Grudi i stomak prekriveni su mu crvenim tačkicama, ponegde spojenim, lice mu je oteklo od osipa, a iza ušiju i po vratu koža mu je sasvim crvena i osuta. Sav je zajapuren i podbuo.

„Jesu li to ospice?“, pitam je.

„Ili je to, ili su velike boginje“, odgovara ona.

Artur, koji drema pored Henrija, tiho uzvikne kad me ugleda, a ja ga dižem iz zagrejanih čaršava i spuštam sebi na krilo. Osećam vrelinu njegovog malog tela. „Žedan sam“, kaže on. „Žedan.“ Negovateljica mi pruža šolju sa malo piva i on otpije tri gutljaja, a zatim je odgurne. „Bole me oči.“

„Zatvorili smo kapke“, govori mi tiho negovateljica. „Henri se žalio da ga od svetla bole oči, pa smo ih zatvorili. Nadam se da smo dobro uradili.“

„Mislim da jeste“, kažem. Toliko se plašim sopstvenog neznanja. Ne znam šta treba da radim s ovom decom, ni šta im je zapravo. „Šta kaže doktor?“

Artur se naslanja na mene, čak mu je i potiljak vreo pod mojim usnama.

„Doktor kaže da su verovatno ospice i da će se, uz božju pomoć, sve troje oporaviti. Rekao je da ih utoplimo.“

Očigledno smo ih utopili. U sobi je zagušljivo, na ognjištu gori vatra a pod prozorom je usijani žeravnik, na krevetima gomila pokrivača, a sve troje dece je zajapurenjeno i preznojeno. Vraćam Artura u njegovu vrelu postelju i prilazim krevetiću u kojem leži Ursula, ćutljiva i malaksala. Sićušna

je, tek joj je tri godine. Kad me ugleda, diže ručicu i maše, ali ne progovara i ne zove me.

Sa užasom pogledam u negovateljicu.

„Nije pomerila pameću!“, brani se ona. „Samo je ošamućena od temperature. Lekar je rekao da će biti dobro ako joj groznica popusti. Pomalo pevuši i stenje u snu, ali nije izgubila pamet. U svakom slučaju, nije dosad.“

Klimnem glavom, trudeći se da budem pribrana u ovoj pregrejanoj sobi u kojoj moja deca leže kao leševi. „Kada će lekar opet doći?“

„Sigurno je već krenuo ovamo, gospo. Obećala sam da ću poslati po njega čim stignete, da bi mogao da razgovara s vama. Ali kune se da će se svi oporaviti.“ Ona me pogleda. „Verovatno“, dodaje.

„A ostali?“

„Nekoliko paževa se razbolelo. Jedan od njih pre Henrija. A sluškinja koja se brine o kokoškama je umrla. Ali niko više zasad nije podlegao.“

„A u selu?“

„Ne znam kako je u selu.“

Klimam glavom. To ću morati da pitam doktora, ja sam odgovorna za sve bolesti na našem imanju. Moraću da naredim kuhinjskim slugama da obolelima šalju hranu, moraću da obezbedim da ih sveštenik obilazi, a kada umru, da imaju dovoljno novca za sahranu. Ako nemaju, ja ću morati da platim ukop i drveni krst. Ako se stanje pogorša, moraću da naredim da kopaju kužne rake u koje će bacati tela. To su moje obaveze kao gospodarice Stortona. Moram da brinem o svim stanovnicima na svom imanju, ne samo o svojoj deci. A kao i obično – kao što je uvek slučaj – nemamo pojma šta izaziva bolest, nemamo pojma šta je leči, nemamo pojma da li će se proširiti na neko drugo ubogo selo i pokositi njegove stanovnike.

„Jeste li pisali gospodaru?“, pitam.

Umesto negovateljice odgovara moj upravitelj, koji stoji na vratima. „Ne, gospo, znali smo da on putuje s princom od Velsa, ali nismo znali da li je već na putu. Nismo znali kuda da pošaljemo poruku.“

„Pišite mu u moje ime i pošaljite poruku u Lادلou“, kažem. „Donesite mi je pre nego što je zapečatite i pošaljete. On će za koji dan stići u Lادلou. Možda je već sada tamo. Ali ja ću morati da ostanem ovde dok svi opet ne ozdrave. Ne smem se izložiti opasnosti da prenesem bolest princu od Velsa i njegovoj nevesti, bilo da su ospice ili velike boginje.“

„Bože sačuvaj“, odgovara pobožno upravitelj.

„Amin“, kaže negovateljica, moleći se za princa iako drži ruku na vreloom i zajapurenom čelu moga sina, kao da niko ne može biti važniji od Tjudorovih.

ZAMAK STORTON, STAFORDŠIR, PROLEĆE 1502.

Provodim više od dva meseca sa svojom decom u Stortonu dok se oni polako, jedno za drugim, leče od vrućice, od osipa i bola u očima. Ursula se poslednja oporavlja, a čak i kada se izleči, lako se umara i mrzovoljna je, zaklanja oči od svetla. U selu se nekoliko ljudi razbolelo, a jedno dete je umrlo. Nije bilo božićnog slavlja, a zabranila sam seljacima da dolaze u zamak po poklone na Bogojavlansku noć. Bilo je mnogo pritužbi zbog toga što sam odbila da im podelim hranu, vino